

ФИЛОСОФИЙН ТҮҮХ СУДЛАЛД

Г.ЭРДЭНЭБАЯР

МУИС, НШУС, Философийн тэнхим

Түлхүүр үг: Философи, Философийн түүх, Онол, Арга зүй

Товч утга: Хүн төрөлхтний оюуны соёлын охь шим болсон философийн мэдлэг үүссэн цагаас эдүгээ хүртэл хөгжлийн урт хугацаа туулсан билээ. Энэ явцдаа философийн өөрийн хөгжил өмнөх шатнаасаа дээж аван хөгжингүй тэлэв байдалд шилжих хэлбэрээр хөгжиж иржээ.

Энэхүү үйл явцыг тэмдэглэн хойч үедээ өвлүүлэн үлдээж үнэлэлт, дүгнэлт өгдөг салбар бол философийн сапшгүй бүрэлдэхүүн болох философийн түүхийн шинжлэх ухаан болой.

Философийн түүхийн шинжлэх ухаан хаана, хэдийд үүссэн, ямар хэлбэрээр хэрхэн хөгжиж ирсэн хийгээд гол болгож буй арга зүй нь ямар байв зэрэг асуудлыг энэхүү өгүүллийн хүрээнд товч авч үзэх оролдлого хийв.

Философийн түүх бол хүн төрөлхтний философи сэтгэлгээний хөгжил, үндсэн үе шат хөгжлийн зүй тогтлын тухай, философийн мэдлэгийн мөн чанарын тухай шинжлэх ухаан юм. Философийн түүх бол философийн шинжлэх ухаан өөрөө өөрийгөө ухамсарлаж, зүй тогтлоо танин мэдэж буй хэлбэр юм. Судлан үзвээс хөгжлийн харьцангуй өндөр шатан дээр философийн түүхийн эх үүсвэр гарч ирдэг. Энэ шат нь МЭӨ 5-4 дүгээр зууны үе буюу эртний Грек оронд боол эзэмшлийн харилцаа хөгжлийн дээд шатандаа дэвшин орж, философид Платоны болон Демокритын шугам нэгэнт ялгарч байсан тэр үе болой. Философийн түүхийн мэдлэгийн эх үүсвэр (эдүгээ мэдэгдэж байгаагаар) анх эртний Грекийн нэрт философич Платоны зохиол бүтээлүүдэд тавигдсан гэж үздэг. Платоны зохиол бүтээлүүд түүний өмнөх үеийнхний үзэл санааг судлах чухал сурвалж болдог билээ. Тухайлбал, "Софист", "Кратил" зэрэг зохиолдоо тодорхой асуудлаархи өмнөх үеийн сэтгэгчдийн үзэл санааг, ялангуяа Сократын ба Софистуудын үзэл санааг гарган тавьж байсан юм. Платон зохиол бүтээлдээ бусад нэрт сэтгэгчид ялангуяа Сократын нэрийн дор зөвхөн өөрийнхөө үзэл санааг гаргасан зүйл их байдгийг басхүү харгалзан үзэх шаардлагатай болдог*.

Тиймээс Платоны зохиолуудад ихээхэн шүүмжлэлтэй хандах хэрэгтэй. Их Аристотелийн зохиол бүтээлүүдэд философийн түүхийн мэдлэг

* Р.Дарьхүү, Г.Эрдэнэбаяр "Философийн түүх" тэргүүн дэвтэр УБ., 2004 он. 126-127 дахь тал

ухаан нэлээд хөгжингүй хэлбэрээр гарч ирсэн. "Метафизик" зохиолдоо Аристотель өмнө үеийн сэтгэлгээг шүүмжлэлтэйгээр задлан шинжилж дүгнэсэн байдаг.

Энэ асуудлыг задлан шинжилж шүүмжлэх гэсэн чухал элемент шинээр бий болж байна. Аристотелоос хойшхи элинизмийн үе философийн түүхийн мэдлэг, ухааны хөгжилд шинэ шат болсон хэмээн үздэг. Энэ үед Христосын шашин бий болж аажмаар нийгмийн сэтгэлгээнд зонхилох болсон. Энэ үеэс эхлэн өмнөх үеийн сэтгэлгээний бүхий л уламжлалыг шашны эрх ашиг, нөлөөнд тохируулан тайлбарлах хандлага гарч ирсэн байна.

Философи сэтгэлгээ зөвхөн Христосын шашны үзэл санааны бэлтгэл, үр хөврөл байсан мэтээр дүрслэх, өмнөх үеийн сэтгэлгээний уламжлалаас зөвхөн энэ зорилгод нийцэх хэсгүүдийг түүн авах болсон. Гэвч энэ үед философийн түүхийн мэдлэг ор орхигдож үгүй болсон биш, харин ч философийн түүхийн бие даасан шинжтэй зохиолууд гарч байсан. Тухайлбал, эртний Грекийн нэрт сэтгэгч, түүхч Диоген Лаэртскийг дурдаж болно**. Тэр үеийн бүтээлүүдийн нэг онцлог бол өмнөх үеийн сэтгэгчдийн тухай аливаа мэдээ баримтыг ямарваа зааг ялгаа, шүүмжгүйгээр бүгдийг нь эмхтгэж хүүрнэн өгүүлсэн хэлбэртэй байдаг юм. Энэ нь эмпирик түвшиндээ тохирч байгаа хэрэг юм.

Дундад зууны үед нийгмийн амьдралын бүх салбарт Христосын шашин хуваарьгүй ноёрхож байлаа. Шинжлэх ухаан, түүний дотор философийн шинжлэх ухаан мөн чанараараа шашинтай зөрчилдөж, түүнийг үгүйсгэхэд хүрч байснаар хаягдан орхигдоход хүрч байв.

Платон, Аристотелийн зохиолууд дахь зарим үзэл санааг уламжлан авах түүнийг Христос шашны удиртгал хэмээн харуулах оролдого хийгдэж байв. Гэхдээ энэ үед философийн түүхийн мэдлэг огт орхигдсон хэрэг биш юм. Европын орнууд, мөн Араб, Дорно дахины орнуудад Эртний Грек, Ромын философи сэтгэлгээний ашигтай үр хөврөлийг уламжилж авах, нэгтгэн дүгнэх ажил ихээхэн хийгдсэн. Ялангуяа энд Араб, Дорно дахины нэрт сэтгэгч Аш-Шахрастаны бүтээлийг онцлон дурьдах хэрэгтэй. Тэрээр "Шашны бүлэг ба философийн сургуулиуд" гэдэг том хэмжээний бүтээл туурвисан. Түүний гол шинэлэг зүйл нь нийт дэлхий дахины философийн түүхийг бичих гэсэн явдал юм. Нөгөө талаар философи сэтгэлгээний бүх

** Нэрт философчдын амьдрал үйл ажиллагааны тухай (МЭ-III зуун)

түүх бол эсрэг тэсрэг үзлүүдийн зөрчил тэмцлийн түүх гэдгийг гарган харуулсан явдал юм. Энэ тухайн цаг үедээ дэвшилтэт үзэл санаа байв.

Дундад зууны философийн түүхийн мэдлэгийн өөр нэг бүрэлдэхүүн хэсэг бол Энэтхэг, Төвд, Монгол зэрэг Буддын шашинт орнуудад гарч ирсэн үзэл баримтлалууд юм. Эдгээр улс орнуудад голчлон Энэтхэг, Төвд, Хятад зэрэг оронд дэлгэрсэн шашин философийн урсгалууд ялангуяа, Буддын шашин философийн түүхийг ихэд анхаарч нягтлан судалж иржээ. (Төвдийн Лувсанням, Монголын Агваанбалдан зэрэг). Эдгээр сэтгэгчдийн бүтээлүүд ихэвчлэн "Тогтсон тааллын ёс" гэдэг нэрээр уламжилж иржээ.

Тэд юуны өмнө философийн түүхийн судалгааны түүхэн зарчмын үзэл санааг товойлгон тавьсан тал харагддаг. Доод доод тогтсон тааллуудын учир дутагдалтай талыг дээд дээд тогтсон тааллын ёс нь шүүмжлэн няцаах замаар нийт хүн төрөлхтний сэтгэлгээ философийн соёл төгөлдөржин хөгжиж иржээ. Тиймээс доод тогтсон таалалд хүрэх шат болно хэмээн үзсэн нь буй. "Мэргэд гарахын орон" сурвалж бичигт 100 гаруй шашин философийн урсгал, чиглэлийг тодорхойлсон байдаг.

Философийн түүхийн мэдлэг ухаан төлөвшин хөгжиж байсан явдал бол тэдгээр оронд философи сэтгэлгээ нь өөрөө өндөр шатанд хүрч хөгжиж байсны нэгэн нотолгоо юм.

Шинэ үеийн философийг үндэслэгч Ф.Бекон дундад зууны үзэл суртал түүнээс схоластик философийг хүн төрөлхтнөөс ертөнцийг танин мэдэхүйд учирсан саадын нэг гэж шүүмжилж байв. Ф.Бекон, Р.Декарт, Б.Спиноза нар үзэхдээ өмнөх үед хэдийчинээ олон философичид байхын хирээр төдийчинээ олон философи байдаг. Өмнөх үеийн бүх философийн түүх бол зөвхөн алдаа ташаарал, эндүүрлийн түүх мөн. Шинэ үеийн философи бол түүнээс хамаарахгүй шинэ зүйл гэж үзэж байв. Энэ үед философийн түүхийн мэдлэг ор орхигдож үгүй болоогүй.

Харин ч шинэ үед философийн түүхийн бие даасан анхны бүтээлүүд гарч ирсэн билээ*.

* Деланд "Философийн шүүмжлэлт түүх" III бот

И.Фосс "Философи ба философийн сургуулийн тухай"

Т.Стенли "Философийн түүх"

Г.Хорн "Философийн түүхийн 7 ном"

Я.Бруккер "Эртнээс эдүгээг хүртэлх философийн шүүмжлэлт түүх"

И.Эберхард "Философийн түгээмэл түүх"

Ер нь шинэ үеийн гол хандлага бол философийн мэдлэг ухааныг шашны номлолын нөлөөнөөс ангижруулах, философийн үзэл сургаалыг тухайн үеийн түүх, нийгмийн байгуулал, шинжлэх ухааны хөгжилтэй нь холбож үзэх явдал байв. Философийн түүхийг анх удаа шинжлэх ухаан болгон авч үзэх оролдлогыг Германы философич Г.В.Ф.Гегель хийсэн юм.

Гегель анх удаа Берлиний их сургуульд философийн түүхийг тусгайлсан судлагдахуун болгон тавьсан. Түүний лекцүүд хожим нь олон удаа хэвлэгджээ. Тэрээр философи гэдэг бол сэтгэлгээнд илэрхийлэгдсэн эрин үе гэж үзэж байв. Философийн аливаа үзэл сургаал бол тухайн эрин үеэ төвлөрүүлэн илэрхийлж байдаг. Тийм учраас философи нь тухайн ард түмний нийгмийн амьдралтай салшгүй холбоотой байдаг. Философи, философийн түүх хоёрын хооронд ямарваа гэтлэшгүй зааг гэж байхгүй. Гегель философийн түүхийг цэвэр сэтгэлгээний түүх, дан ганц танин мэдэхүйн үйл явц болгож үзсэн байдаг. Үзэл санааны зөрчил бол философийн түүхийн хөдөлгөгч хүч гэж үзээд философийн үзэл сургаалыг нийгэм түүхийн бүх үзэгдэл үйл явцтай нь холбож үзэх оролдлого хийжээ. Эндээс Гегель нийгэм, философийн сэтгэлгээний хөгжлийн эх сурвалж нь эрин цагийн оюун ухаан мөн хэмээн дүгнэсэн байдаг. Үүнээс гадна тэрээр шинэхэн үеийн философи бол өмнөх бүх зөрчлийн үр дүн мөн. Тийм учраас философийн нэг ч тогтолцоо няцаагддаггүй. Тухайн философийн зарчим нь няцаагддаг биш харин тухайн зарчмыг туйлын төгс тодорхойлолт гэсэн зарчим нь няцаагдаж байгаа юм хэмээн дүгнэсэн нь эдүгээ ч онол, практикийн чухал ач холбогдолтой дүгнэлт болжээ.

Өмнөх үеийн аливаа философийг судлах эцсийн зорилго нь манай өнөө үеийн философийг хөгжүүлэх явдал байх ёстой. Өмнөх үеийн сэтгэгчдийн сэтгэлгээнээс суралцаж түүгээр өнөөгийн философи сэтгэлгээг баяжуулах явдал чухал ач холбогдолтой.

Өрнө дахины философийн түүх судлалд Марксизм томоохон системд тооцогддог. Маркс, Энгельс, Ленин нар философийг материализмын байр сууринаас авч үзэх тал дээр ихээхэн зүйл хийсэн нь буй.

Марксист философийн түүх судлалд онол, арга зүйн олон чухал асуудал хөндөгдсөн байдгийг ор тас үгүйсгэж болохгүй. Түүнчлэн марксизмд шүүмжлэлтэй хандаж болохоор зүйл буйг ч мартаж болохгүй. Жишээлбэл, Марксист философийн түүх судлалын нэг үндсэн тулгуур зарчим болох философийн түүхийн судалгааны ангич, намч байх зарчмыг дурьдаж болно. Энэ зарчмыг баримтална гэдэг нь судлагдаж буй үзэл санааны материалист буюу идеалист мөн чанарыг нь илрүүлэн гаргаж, түүний судалгааны бүх

үеийн турш баримтална гэсэн үг юм. Түүнчлэн филсофийн түүхийн судалгаанд намч зарчмыг баримтална гэдэг бол судлагдаж буй үзэл онолын дэвшүүлэн гаргасан баримтлал нэг бүрийг марксист философи, диалектик материализмын байр сууринаас үнэлэн дүгнэх шаардлага юм. Философийн түүх судалгаанд ангич зарчмыг хэрэглэнэ гэдэг нь тухайн үзэл онолыг төрүүлж гаргасан түүний дэвшилтэт болон сөрөг талыг нь ялгаж, дүгнэлт өгөхдөө марксизмын байр суурийг тууштай баримтална гэсэн утгатай байжээ.

Энэ болон бусад зарчмууд дээр үндэслэж, удирдлага болгох үндсэн дээр Марксизм нь нийт хүн төрөлхтний философи сэтгэлгээний түүхийг авч үзсэн байдаг. Дэлхий дахины философийн түүхийг марксизмын өмнөх үе, марксизмын дараах үе гэсэн хоёр томоохон үед хуваан үзэх явдал ч бий.

Аливаа шинжлэх ухаан, түүний дотор философи сэтгэлгээний үечлэлийн асуудал бол арга зүйн хувьд нэлээд бэрхшээлтэй асуудлын нэг юм. Нөгөө талаар, нийгэм болон эдийн засгийн хөгжлийн түүхэн томоохон үеүд нь сэтгэлгээний үечлэлийг тодорхойлох үндэс болдог байна.

Үргэлжлэл бий.